Computació Numèrica

Part 2.0 - Vectors, Matrius i Normes

M. Àngela Grau Gotés

Departament de Matemàtica Aplicada II
Universitat Politècnica de Catalunya · BarcelonaTech.

23 de març de 2021

Drets d'autor

"Donat el caràcter i la finalitat exclusivament docent i eminentment il·lustrativa de les explicacions a classe d'aquesta presentació, l'autor s'acull a l'article 32 de la Llei de propietat intel·lectual vigent respecte de l'ús parcial d'obres alienes com ara imatges, gràfics o altre material contingudes en les diferents diapositives"

Índex

Àlgebra Lineal Numèrica

L'objectiu principal del tema és l'estudi de mètodes computacionals bàsics per a l'àlgebra lineal.

- Resolució de sistemes lineals no homogenis.
  - Mètodes directes: eliminació gaussiana, mètode de Gauss-Jordan, descompossició LU, factorització QR.
  - Mètodes iteratius: Jacobi, Gauss-Seidel i sobrerelaxació
  - Mínims quadrats.
- Càlcul de vectors i valors propis.
  - Mètodes de la potència.
  - Mètode QR.
  - Valors singulars.

Notació

$$A = \begin{pmatrix} a_{11} & a_{12} & \dots & a_{1n} \\ a_{21} & a_{22} & \dots & a_{1n} \\ \vdots & \vdots & & \vdots \\ a_{m1} & a_{m2} & \dots & a_{mn} \end{pmatrix} \quad \Rightarrow A = (a_{ij})_{\substack{1\le i\le m \\ 1\le j\le n}}.$$

$$u = \begin{pmatrix} u_1 \\ u_2 \\ \vdots \\ u_n \end{pmatrix} \quad \Rightarrow u = (u_1, u_2, \dots, u_n)^t = (u_i)^t_{1\le i\le n}.$$

Producte escalar de vectors

El producte escalar és una aplicació de $\mathbb{R}^n \times \mathbb{R}^n$ en $\mathbb{R}$, que notarem per $\langle \cdot, \cdot \rangle$, que verifica les propietats següents:

$$1)\ \langle u, u \rangle \geq 0\,,\ \ (\langle u, u \rangle = 0 \Leftrightarrow u = 0)$$

$$2)\ \langle u, v \rangle \leq \langle v, u \rangle\ \ ,$$

$$3)\ \langle u, \alpha v + w \rangle = \alpha \langle u, v \rangle + \langle u, w \rangle\ \ .$$

Val la desigualtat de Cauchy-Schwarz

$$4)\ |\langle u, v \rangle|^2 \leq \langle u, u \rangle \langle v, v \rangle\ \ .$$

Normes vectorials

Norma d'un vector

Una norma és una aplicació de $\mathbb{R}^n$ en $\mathbb{R}$, que notarem per $||\cdot||$, que verifica les propietats següents:

$$1)\ ||u|| \geq 0\,,\ \ (||u|| = 0 \Leftrightarrow u = 0)$$

$$2)\ ||ku|| \leq |k|\,||u||\,,$$

$$3)\ ||u+v|| \leq ||u|| + ||v||\,.$$

Si per a dos vectors de u i v de $\mathbb{R}^n$, definim el producte escalar com $\langle u, v\rangle = u_1 v_1 + \cdots + u_n v_n$, llavors també es verifica la propietat multiplicativa

$$4)\ \ |\langle u, v\rangle| \leq ||u||_2 \cdot ||v||_2\,, \qquad ||u||_2 = \langle u, u\rangle^{\frac{1}{2}}.$$

Normes vectorials

Si $u = (u_1\,, \cdots\,, u_n)$ és un vector qualsevol de $\mathbb{R}^n$

- **Norma-1** $\quad ||u||_1 = \sum_{i=1}^{n} |u_i|\,.$
- **Norma-2** $\quad ||u||_2 = \sqrt{\sum_{i=1}^{n} u_i^2}\,.$
- **Norma infinit** $\quad ||u||_\infty = \max_{1\le i\le n} |u_i|\,.$

Les normes $||u||_1$, $||u||_2$ i $||u||_\infty$ són equivalents, vol dir que per $c_{qp}\,, C_{qp} > 0$ adients, $\quad c_{qp}||u||_p \le ||u||_q \le C_{qp}||u||_p\,, \qquad \forall x \in \mathbb{R}^n$

Convergència de successions

Una successió $\left\{\mathbf{x}^{(k)}\right\}_{k=1,\ldots,\infty}$ de vectors de $\mathbb{R}^n$ es diu que convergeix a $\mathbf{x}$ si, donat un ϵ existeix un n tal que

$$||\mathbf{x}^{(k)} - \mathbf{x}|| < \epsilon \qquad k > n$$

i s'escriu $\lim_{k\to\infty} \mathbf{x}^{(k)} = \mathbf{x}$.

Convergència per components: $\lim_{k\to\infty} \mathbf{x}_i^{(k)} = \mathbf{x}_i$

Normes matricials

Si $A = (a_{ij})_{1 \leq i,j \leq n}$ és una matriu qualsevol de $\mathbb{R}^{n \times n}$

Norma d'una matriu

Una norma és una aplicació del conjunt de totes les matrius reals $\mathbb{R}^{m \times n}$ en $\mathbb{R}$, que notarem per $|| \cdot ||$, que verifica les propietats següents:

$$1)\ ||A|| \geq 0\,,\ \ (||A|| = 0 \Leftrightarrow A = 0)$$
$$2)\ ||kA|| \leq |k|\, ||A||\,,$$
$$3)\ ||A + B|| \leq ||A|| + ||B||\,.$$

Adicionalment la condició de **multiplicativa**

$$4)\ ||A \cdot B|| \leq ||A|| \cdot ||B||\,.$$

Normes matricials

Donada una matriu, A i un vector x qualsevol, Ax és el vector transformat, cal que es compleixi la condició de **consistència**

$$||Ax|| \leq ||A|| \cdot ||x||$$

Així definim,

$$||A|| = \max_{x, x \neq 0} \frac{||Ax||}{||x||} = max \left\{ ||Ax|| \ : \ ||x|| = 1 \right\}$$

de tal manera que a cada norma vectorial se li associa, una norma matricial compatible.

Normes matricials

Si $A=(a_{ij})_{1\leq i,j\leq n}$ és una matriu qualsevol de $\mathbb{R}^{n\times n}$

- **Norma-1** $\quad ||A||_1=\max\limits_{j}\sum\limits_{i=1}^{n}|a_{ij}|\,.$
- **Norma-2** $\quad ||A||_2=\max\limits_{i}\sqrt{\lambda_i}\,,\quad \lambda_i$ vap de A^tA
- **Norma infinit** $\quad ||A||_\infty=\max\limits_{i}\sum\limits_{j=1}^{n}|a_{ij}|\,.$
- **Norma de Frobenius** $\quad ||A||_2=\sqrt{\sum\limits_{i,j=1}^{n}a_{ij}^2}=\sqrt{tr(A^tA)}.$

Tipus de matrius.

Una matriu $A = (a_{ij})_{\,1 \le i,j \le n}$, $a_{ij} \in \mathbb{R}$ es diu:

- Ortogonal si $A^t = A^{-1}$ o $A^t A = A A^t = I_{n\,n}$.
- Unitària si $U^* U = U U^* = I_{n\,n}$, $\quad (u_{ij} \in \mathbb{C})$.
- Simètrica si $A^t = A$. $\quad$ Hermitiana si $(U^t)^* = U$.
- Tridiagonal si $a_{ij} = 0$ si $|i - j| > 1$.
- Definida positiva si $x^t A x > 0\,, \forall x \neq 0$.
- Estrictament diagonal dominant si $|a_{ii}| > \displaystyle\sum_{\substack{1 \le j \le n \\ i \neq j}} |a_{ij}|$.
- Diagonal dominant si $|a_{ii}| \ge \displaystyle\sum_{\substack{1 \le j \le n \\ i \neq j}} |a_{ij}|$.

Transformacions ortogonals

Per una matriu A de $\mathbb{R}^{n\times n}$ verifica

$$\langle x, Ay\rangle = \langle A^t x, y\rangle\,, \qquad \forall x \in \mathbb{R}^n, y \in \mathbb{R}^n$$

Les matrius ortogonals Q, conserven el producte escalar i la norma euclídea; es a dir

$$\langle Qx, Qy\rangle = \langle x, y\rangle\,, \qquad \forall x, y \in \mathbb{R}^n$$

$$||Qx||_2 = ||x||_2, \qquad \forall x \in \mathbb{R}^n$$

En aquest cas diem que les normes $||A||_2$ i $||x||_2$ són invariants per tranformacions ortogonals.

Una matriu $A = (a_{ij})_{1\leq i,j\leq n}$ quadrada es diu **convergent** si les potències de la matriu tenen les components amb límit zero,

$$\lim_{k\to\infty} (A^k)_{ij} = 0.$$

Una matriu A és **convergent** si i només si, $\rho(A) < 1$.

Exemple

$$A = \begin{pmatrix} 1/2 & 0 \\ 1/4 & 1/2 \end{pmatrix} \qquad \Rightarrow \qquad A = \begin{pmatrix} 1/2^k & 0 \\ k/2^{k+1} & 1/2^k \end{pmatrix}$$

Radi espectral

Es defineix el **radi espectral** de una matriu A, i es nota per $\rho(A)$ com el màxim dels mòduls del valors propis de la matriu,

$$\rho(A) = \max_i \{|\lambda_i| \, : \, Av_i = \lambda_i v_i\}$$

Geomètricament representa el radi del cercle mínim que conté a tots els valors propis de la matriu A.

Teorema

El radi espectral d'una matriu és una **fita inferior** de totes les normes multiplicatives de la matriu,

$$\rho(A) \leq ||A||_r \quad r = \{1, 2, \infty\}$$

Nombre de condició

Sigui A una matriu, i $\|\cdot\|$ qualsevol norma multiplicativa,

Nombre de condició

$$\mathcal{K}(A) = \begin{cases} \|A\|\|A^{-1}\|\,, & det(A) \neq 0 \\ \infty\,, & altrament \end{cases}$$

Propietats

- $\mathcal{K}(A) \geq 1, \quad \mathcal{K}(I) = 1.$
- Si $B = zA$, per $z \neq 0$ real, llavors $\mathcal{K}(B) = \mathcal{K}(A)$.
- $\mathcal{K}(AB) \leq \mathcal{K}(A)\,\mathcal{K}(B)$.
- $\mathcal{K}_2(AB) = \sigma_n/\sigma_1$.
- $\mathcal{K}_2(A) = \mathcal{K}_2(AQ) = \mathcal{K}_2(QA)$ per Q matriu ortogonal (o unitària).

Guia estudi subtema

Llibre Càlcul numèric: teoria i pràctica

- Conceptes associats: Apèndix A Àlgebra Matricial, de la pàgina 417 a la 422.

Llibre Cálculo numérico

- Conceptes associats: A. Álgebra matricial, de la pàgina 335 a la 339

Llibres de consulta online

- Llibre de consulta - Accès UPCommons,
  Càlcul numèric: teoria i pràctica
- Llibre de consulta - Accès UPCommons,
  Cálculo numérico
- Llibre de consulta - Accès Biblioteca,
  Cálculo Científico con MATLAB y Octave by A. Quarteroni, F. Saleri
- Llibre de consulta -C. Moler,
  Cleve Moler - Llibre de text i codis - MathWorks